

TỔ CHỨC MÔI TRƯỜNG LAO ĐỘNG, MỘT BỘ PHẬN CỦA VĂN HOÁ LAO ĐỘNG

GS.TSKH. Ngô Thế Thi

Mục đích của đường lối văn hoá của Đảng và nhà nước là tạo nên một cuộc sống phong phú về tinh thần và văn hoá cho người lao động, là sự phát huy mọi tiềm năng sáng tạo của nhân dân đến mức tất cả những người lao động có thể thực hiện một cuộc sống hoàn toàn tự do và xứng đáng với con người. Đó là một cuộc sống thể hiện sự thống nhất giữa sự phát triển con người với sự phát triển xã hội - văn hoá.

Nếu ngày nay, trong xã hội của chúng ta, người ta nói nhiều đến văn hoá và các nhiệm vụ văn hoá, không có nghĩa là nó bị giới hạn trong một phạm trù nhất định nào! Các nhiệm vụ này quán triệt trong sự thống nhất của các điều kiện sống và lao động, của các giá trị vật chất và tinh thần, trong tư tưởng và ý thức, mà trong đó con người là chủ thể, có thể gắn bó với nhau vì sự phát triển nhân cách của mình và sự nghiệp chung cao cả.

Vì văn hoá, theo nghĩa rộng của nó, được hiểu là sự tiếp thu, kế thừa và khai thác có hiệu quả các kinh nghiệm và truyền thống xã hội-văn hoá vào thực tế cuộc sống, nên nó có quan hệ rất chặt chẽ với lao động xã hội, cũng như với nội dung và phương pháp thoả mãn nhu cầu con người, tức là biểu hiện đặc điểm của các mối quan hệ nhất định trong xã hội và trong sự phát triển của sức sản xuất.

Trình độ phát triển nhu cầu văn hoá là kết quả của sự phát triển các mối quan hệ xã hội thông qua chính các hoạt động của con người cũng như qua những biến đổi vai trò và vị trí của con người trong xã hội.

Điều đó không phải chỉ liên quan tới sự phát triển tiếp tục những thành tựu văn hoá đã đạt được mà còn liên quan tới những biến đổi về chất, đặc biệt trong mối quan hệ giữa văn hoá với kinh tế và kỹ thuật, trong quá trình tổ chức các điều kiện sống vật chất-tinh thần và các mối quan hệ xã hội, những yếu tố có tác động thúc đẩy sự phát triển con người toàn diện, nhất là trong lao động công nghiệp.

Khi xác định các nhiệm vụ phát triển bền vững của một quốc gia, người ta thường nhấn mạnh tới các mối tương quan này. Nếu không đạt được những thành tựu kinh tế cao thì không thể đạt được những cải thiện đáng kể mức sống văn hoá-tinh thần của nhân dân. Chính vì vậy, những tiến bộ trong các lĩnh vực kinh tế-xã hội phải tạo điều kiện thoả mãn những nhu cầu văn hoá ngày càng cao của con người và sự phát triển toàn diện của mọi thành viên trong xã hội.

Trong thời đại ngày nay, khi không còn sự đối đầu giữa các quốc gia có chế độ chính trị khác nhau, càng thấy rõ ý nghĩa to lớn của sự thống nhất giữa kinh tế và văn hoá trong các quốc gia biết đặt lợi ích của dân tộc và lợi ích của người lao động lên hàng đầu. Vì tính ưu việt của một chế độ xã hội không phải chỉ thể hiện qua tiềm lực kinh tế và năng suất lao động cao mà còn phải thể hiện khả năng giữ gìn và phát huy những truyền thống văn hoá dân tộc nhằm phục vụ con người.

Những quyền lợi và nhu cầu của người lao động không phải chỉ hướng vào hàng hoá vật chất mà còn hướng vào những giá trị phong phú về tinh thần, sự phồn vinh của toàn thể xã hội và vào sự cải thiện chất lượng mối quan hệ giữa phương thức sống và điều kiện sống.

*Văn hoá trong môi trường lao động, gọi tắt là **văn hoá lao động**, thực tế đã trở thành một nội dung quan trọng của sự phát triển văn hoá và phát triển xã hội nói chung.*

Ngày nay những điều kiện lao động có chất lượng cao là những điều kiện quan trọng không những để đạt tới năng suất lao động cao mà còn đạt tới những tiến bộ to lớn trong việc nâng cao toàn diện mức sống vật chất và tinh thần cho người lao động.

Phát triển văn hoá lao động là nhiệm vụ của tất cả những người lãnh đạo, quản lý, các nhà khoa học, cán bộ công đoàn cũng như của chính những người lao động.

Mỗi người, tùy theo chức năng, nhiệm vụ và phương pháp của mình có thể và phải góp phần tạo điều kiện cho người lao động có được nguồn vui trong lao động và có thể phát huy sức sáng tạo của mình.

Văn hoá lao động cần phải được quan tâm phát triển trong quá trình **Tổ chức môi trường lao động** (TCMTLĐ), mà kết quả của nó phụ thuộc đáng kể vào việc tôn trọng những nguyên tắc kỹ thuật và kinh tế của sản xuất. Đặc biệt trong mỗi quyết định phải chú ý đồng thời các mục tiêu kinh tế-kỹ thuật và xã hội-văn hoá, phải biết gắn những kiến thức và phương pháp của các nhà khoa học với những kinh nghiệm và sức sáng tạo của người lao động.

TCMTLĐ là một cơ hội thuận tiện để tổ chức các điều kiện lao động có văn hoá. Vì vậy ngay từ khâu làm kế hoạch đã phải quan tâm tới tác động của các biện pháp TCMTLĐ, tới sự thoải mái tinh thần, sự khoẻ mạnh của cơ thể, sự phát triển con người toàn diện cũng như phương thức sống của họ.

Trong quá trình giải quyết các nhiệm vụ TCMTLĐ cần chú ý 2 điều kiện:

- Một là sự hợp tác chặt chẽ của các chuyên gia trong quá trình nghiên cứu các dự án TCMTLĐ như: Kinh tế lao động, Luật lao động, Y học lao động, Tâm-sinh lý lao động, Giáo dục lao động, Xã hội học lao động, Kiến trúc, Kỹ sư, Công nghệ, Mỹ thuật công nghiệp và đặc biệt là các chuyên gia về khoa học lao động.
- Hai là sự tham gia của người lao động và các tổ chức quần chúng trong quá trình nghiên cứu và triển khai thực hiện các dự án TCMTLĐ.

Như mọi người đều biết, lao động là yếu tố quyết định sự phát triển trong mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Điều đó có nghĩa là phải tạo nên trong quá trình lao động những điều kiện sao cho xứng đáng với con người và ngày càng tốt hơn để chúng có thể thực sự trở thành nguồn động lực thúc đẩy sự phát triển của con người.

Trong một chế độ xã hội tiến bộ, năng suất lao động cao cũng như chất lượng của lao động và việc cải thiện những điều kiện lao động luôn gắn liền với nhau.

Trong thực tế, vấn đề này chưa được quan tâm thích đáng! Những hiểu biết về mối quan hệ cơ bản giữa sự tiến bộ xã hội và yêu cầu cũng như khả năng mới nhằm nâng cao chất lượng môi trường lao động chưa được nghiên cứu và vận dụng trong thực tế.

Để có thể đạt được những biến đổi sâu sắc trong môi trường lao động, trước tiên cần phải gắn các nhiệm vụ của văn hoá lao động với công tác lãnh đạo và quản lý sản xuất nhằm phấn đấu đạt được các mục tiêu sản xuất đồng thời với mục tiêu cải thiện điều kiện sống và lao động.

Năng suất lao động ngày càng cao, thái độ quan tâm tới nguồn lực lao động, chất lượng lao động, hiệu suất thời gian, v.v...là các biểu hiện không những của các phạm trù kinh tế mà còn là các biểu hiện văn hoá. Chính chúng sẽ trở thành những điều kiện cho sự phát triển cao hơn của văn hoá lao động.

Văn hoá lao động không phải chỉ được xem như một bộ phận bổ xung bên cạnh các bộ phận khác và cũng không phải chỉ chú ý tới những giải pháp chi tiết, vụn vặt, ví dụ: làm đẹp hoặc trang trí môi trường và sản phẩm,...mà nó phải gắn với mọi hoạt động của con người trong quá trình sản xuất. Hay nói cách khác, văn hoá lao động có mối quan hệ trực tiếp với các nội dung kinh tế và xã hội của lao động. Quan điểm này cho thấy văn hoá còn

biểu hiện ở thái độ đối với lao động, năng lực và trình độ tổ chức, quản lý lao động chứ không phải chỉ là những biện pháp tô điểm hình thức trong môi trường lao động.

Từ những kết quả nghiên cứu xã hội học văn hoá lao động cho phép khẳng định rằng: Ngày nay cần phải hiểu văn hoá lao động bao gồm các yếu tố:

1/ Sự phát triển nội dung lao động, đặc biệt là tổ chức các quá trình lao động an toàn và ít nặng nhọc hơn theo hướng giảm lao động chân tay và tăng phần lao động trí óc, sáng tạo, cũng như giảm bớt trạng thái căng thẳng thần kinh trong lao động.

2/ Quan tâm tới chất lượng lao động và mối quan hệ giữa con người trong quá trình lao động, việc đánh giá con người và lao động của họ, mối quan hệ hợp tác, sự

giúp đỡ lẫn nhau cũng như mối quan hệ nhân đạo giữa con người.

3/ Tổ chức lao động khoa học là cơ sở cho một quá trình lao động hợp lý, có hiệu quả, cho sự nâng cao năng suất lao động và cải tiến phương pháp lao động. Đặc biệt ảnh hưởng của nó tới mối quan hệ hợp tác giữa người lao động nhằm đạt tới hiệu quả cao và đồng thời tạo điều kiện cho sự phát huy tính chủ động, sáng tạo của người lao động.

4/ Sự quan tâm tới chất lượng sản phẩm và các biện pháp nâng cao chất lượng sản phẩm, kể cả việc tạo dáng công nghiệp, việc nâng cao giá trị sử dụng của sản phẩm qua tác động của nó trong quá trình tái sản xuất sức lao động xã hội .

5/ Bảo đảm các tiện nghi phục vụ công cộng nhằm cải thiện và nâng cao không ngừng điều kiện sống và làm việc cho người lao động, như: ăn uống, bảo vệ sức khoẻ, bảo vệ vệ sinh, sinh hoạt văn hoá, xã hội, v.v...

6/ Tổ chức môi trường lao động tổng hợp, bao gồm các yếu tố và các bộ phận: Công nghệ, công cụ lao động, môi trường không gian chỗ làm việc, phòng làm việc, nhà sản xuất, các công trình phục vụ công cộng cũng như hoàn thiện khu đất xí nghiệp, khu công nghiệp và mối quan hệ giữa XN/KCN và môi trường đô thị.

Sự hoàn thiện văn hoá lao động trong một xã hội phát triển, có mối quan hệ khăng khít với quá trình đẩy mạnh và phát triển sản xuất, diễn ra trong các công tác làm kế hoạch và quản lý sản xuất theo hai hướng:

- Thứ nhất, trong sự phát triển con người lao động, đặc biệt trong sự phát triển năng lực cá nhân và các mối quan hệ xã hội của họ.
- Hai là, trong việc tạo nên những điều kiện vật chất-kỹ thuật, công nghệ và không gian cần thiết cho các hoạt động của con người.

Vì vậy việc cụ thể hoá các nội dung cơ bản của văn hoá lao động là yêu cầu cấp thiết đối với công tác lãnh đạo và quản lý sản xuất, đồng thời giúp xác định các nhiệm vụ TCMTLD nhằm mục tiêu đẩy mạnh, phát triển sản xuất và cải thiện điều kiện sống và làm việc cho người lao động.

Một biểu hiện nổi bật của văn hoá lao động là *yếu tố thẩm mỹ trong môi trường lao động*, đặc biệt trong tổ chức không gian lao động.

Yếu tố thẩm mỹ thể hiện không những trong mối quan hệ giữa con người trong quá trình lao động và trong giá trị sử dụng của sản phẩm mà còn trong tổ chức môi trường kỹ thuật và không gian lao động. Chính sự kết hợp và hoàn thiện các yếu tố đó giúp phát triển nhân cách và trình độ văn hoá của người lao động trong quá trình sản xuất.

Thực tế phát triển cho thấy *nhu cầu văn hoá-thẩm mỹ* của người lao động thể hiện chủ yếu ở niềm vui đối với thành quả lao động, sự thoả mãn và tự hào với công việc, với môi

trường lao động, sản phẩm và uy tín của xí nghiệp, công ty cũng như nguyện vọng nâng cao không ngừng mức sống vật chất và tinh thần.

Cơ sở của sự hình thành các nhu cầu văn hoá-thẩm mỹ trong môi trường lao động là:

- Sự lao động tự giác và sáng tạo, quyền được hưởng những thành quả lao động và bảo hiểm xã hội.
- Những biến đổi tích cực của nội dung lao động, tổ chức lao động, phương thức quản lý và cải thiện điều kiện sống và lao động, đặc biệt các yêu cầu văn hoá-thẩm mỹ đối với môi trường lao động.
- Sự quan tâm tới chất lượng sản phẩm và hiệu quả sản xuất.
- Sự vươn lên trình độ văn hoá và trình độ chuyên môn kỹ thuật cao hơn phù hợp với tiến bộ khoa học-kỹ thuật.

Nhu cầu thẩm mỹ của người lao động thể hiện ở các mặt:

- Tổ chức hợp lý quá trình lao động và mối quan hệ giữa con người trong quá trình lao động.
- Chất lượng thẩm mỹ của sản phẩm, công cụ lao động, trang thiết bị công nghệ, quân áo lao động và các phương tiện giao tiếp khác.
- Chất lượng thẩm mỹ của môi trường không gian lao động, kể cả chỗ nghỉ ngơi, các tiện nghi phục vụ sinh hoạt và phục vụ công cộng, đặc biệt là các công trình phục vụ văn hoá.

Chất lượng thẩm mỹ trong TCMTLĐ thể hiện ở khả năng vận dụng sáng tạo các quy luật thẩm mỹ của các môn nghệ thuật: Kiến trúc, Mỹ thuật công nghiệp, Nghệ thuật tạo hình, Kiến trúc phong cảnh, Trang trí màu sắc, ánh sáng, cây xanh, v.v...và xử lý mối quan hệ giữa chúng trong các mức độ cơ cấu không gian TCMTLĐ, như: chỗ làm việc, phòng làm việc, nhà sản xuất, xí nghiệp, khu công nghiệp. (Xembảng).

Tóm lại, phát triển văn hoá lao động là một nhiệm vụ quan trọng của TCMTLĐ. Với các biện pháp và hoạt động đa dạng, phong phú nhằm phát triển và nâng cao trình độ văn hoá lao động, TCMTLĐ giúp tạo nên những điều kiện không gian vật chất và tinh thần nhằm phát triển sản xuất, phát triển con người mới và các mối quan hệ mới trong lao động và qua đó góp phần hình thành phương thức sống mới tiến bộ.